

Sposoby zapisu tekstów gwarowych

Autor: Halina Karaś

Sposoby zapisu tekstów gwarowych

W przewodniku każdy tekst gwarowy jest dostępny w wersji dźwiękowej (do wysłuchania) oraz w wersji zapisanej. Ze względu na różnych odbiorców przewodnika zastosowaliśmy zapis ortograficzny tekstów gwarowych z zachowaniem ważniejszych cech fonetycznych.

Zachowujemy więc dla przejrzystości zapisu znaki rz, ó, ch, cz, sz, ż, ą, ę, a więc zapisujemy rzeka, kół, żółty, czarny, szary, chata, herbata (jedynie z terenów, gdzie rozróżnia się dźwięczne h i bezdźwięczne ch, różnicujemy zapis przez pogrubienie h dźwięcznego).

Nie zaznaczamy typowych również dla polszczyzny ogólnej upodobień, czyli piszemy krzywy (a nie tak, jak wymawiamy: kszwy), brzydki (nie bżytki). Sygnalizujemy natomiast istotną dla dialektów polskich wymowę połączeń międzywyrazowych udźwięczniającą lub nieudźwięczniającą, podkreślając końcową głoskę pierwszego i początkową drugiego wyrazu, np. brađ ojca, brađ matki, wóz rusza, obocznie (tj. w innych regionach) do: brat ojca, brat matki, wós rusza. Ścieśnienia samogłosek, jeśli są to wyraźne dźwięki pośrednie, zaznaczamy przez zapis samogłoski, do której się ścieśnia dana głoska, w indeksie górnym, np. ey, ei, ou, ao. Jeśli ścieśnienia są nieznaczne, to ich nie sygnalizujemy, jeśli natomiast są to już dźwięki bliskie odpowiednim samogłoskom wyższym, to wtedy zapisujemy odpowiednio i, y, o, ó (np. w rdzeniach, zachowując związek etymologiczny) lub u (np. w wygłosie), a więc bidny, biydny, trowa, cós (ale: miłu).

Zaznaczamy także nietypową wymowę samogłosek nosowych, ale tylko tam, gdzie rzeczywiście różni się od ogólnopolskiej. Dla oznaczenia nosowości samogłoski przy wymowie synchronicznej (takiej jak w języku ogólnym przed spółgłoskami szczelinowymi, np. mąż, wąski) ścieśnionej lub rozszerzonej stosujemy n w indeksie górnym, zachowując odpowiednią bawrwę ustną samogłoski, np. wunsy, gynś, ganś, piunty (słabsze ścieśnienia zapisujemy także tak: wąsusy, gęys, piąuty), natomiast przy wymowie rozłożonej n lub m, ale nie w indeksie górnym, np. monż, ganś, piunty. Zaznaczamy kreską pionową | akcent inny niż w języku ogólnopolskim, np. w gwarze podhalańskiej (np. Złakopane).

Labializację, czyli wymawiane w wielu gwarach u niezgłoskotwórcze (tak wymawiane jak ł) przed samogłoskami, oznaczamy przez ł w indeksie górnym, np. łoko, łobiod, co pozwala odróżnić ł etymologiczne od ł pochodzącego z labializacji. Podobnie w indeksie górnym sygnalizujemy prejotację, np. jić.

Przedniojęzykowo-zębowe (sceniczne) ł i dźwięczne h oraz w zaznaczamy pogrubieniem w tekście, np. łubin, hodowali, kwiat. Miętkość niepełną spółgłosek środkowojęzykowych (taką jak na Białostocczyźnie i na Kresach) zaznaczamy apostrofem, np. c’icho, s’iano, c’ma.

Inne nietypowe zmiękczenia spółgłosek innych niż środkowojęzykowe sygnalizujemy literą i – nogie, rękie. Archaizm podhalański oznaczamy kropką między spółgłoską i samogłoską i, np. rzec□. Tzw. r frykatywne zapisujemy przez ż w indeksie górnym, czyli przez znak rz, np. narżyndzia, rzecy, przistrajali. Inną nietypową wymowę objaśniamy w "dymkach". Stosujemy je także (przede wszystkim) do objaśniania trudniejszych form gwarowych (np. wymowy, odmiany, składni, wyrazów).